

▲ Volmaakte symmetrie aan weerskanten van de wateras met fonteinen, gezien vanaf het laagste en grootste terras (12); rechts palazzina Gamba (10) dat als eerste werd gebouwd (entree tuin), links het identieke palazzina Montalto (11).

Villa Lante dankt zijn naam aan de Italiaanse familie die bijna drie eeuwen eigenaar en bewoner was (1656 - 1953).

De eerste aanleg dateert echter al uit 1514, toen kardinaal Ottaviano Riario op de beboste flanken van het Cimini gebergte bij Bagnaia een volledig ommuurd jachtdomein (barco) met jachtverblijf liet inrichten.

De bisschoppen van Viterbo brachten hier graag de zomers door en verbleven in het stadspaleis. Riario's opvolgers verfraaiden het domein met twee zomerpaleizen in een schitterende tuin, rijk aan fonteinen en andere waterwerken.

Vijf eeuwen later is deze creatie onveranderd indrukwekkend mooi en zijn bezoekers het hele jaar welkom.

De renaissance *tuin* Villa Lante di Bagnaia

Het complex is tegenwoordig staats eigendom en behoort tot de *Grandi Giardini Italiani*. In tegenstelling tot veel andere beroemde open tuinen is hier geen sprake van massaal bezoek. De late lente en de voorzomer zijn de mooiste perioden. De beplanting is dan nog frisk groen, zonder schade door droogte. Ook het water dat in deze tuin zo'n belangrijke rol speelt, is dan helder en zonder algen die de fonteinen verstoppen. De oorspronkelijke hoofdpoot is gesloten, de bezoekerstoegang is aan de zijkant, via een poort in de ommuring. Dit is tevens de entree tot het openbare park met zijn majestueuze bomen en grote gazons,

het 22 hectare grote voormalige *barco* of jachtdomein. De Pegasus fontein (*Fontana del Pegaso*), uitgehakt in de heuvel, maakt tegenwoordig ook deel uit van het park. Het ontwerp van deze ovale fontein is identiek aan die van Villa d'Este in Tivoli. Pegasus, het gevleugelde paard uit de Griekse mythologie, laat water omhoog spuiten tussen zijn voorbenen. De hoge muur is versierd met negen muzen, op de hoeken geflankeerd door twee mannelijke figuren, Zeus en Apollo. Zowel de Griekse als Romeinse cultuur speelde in die tijd een grote rol, ook in de (tuin)kunst.

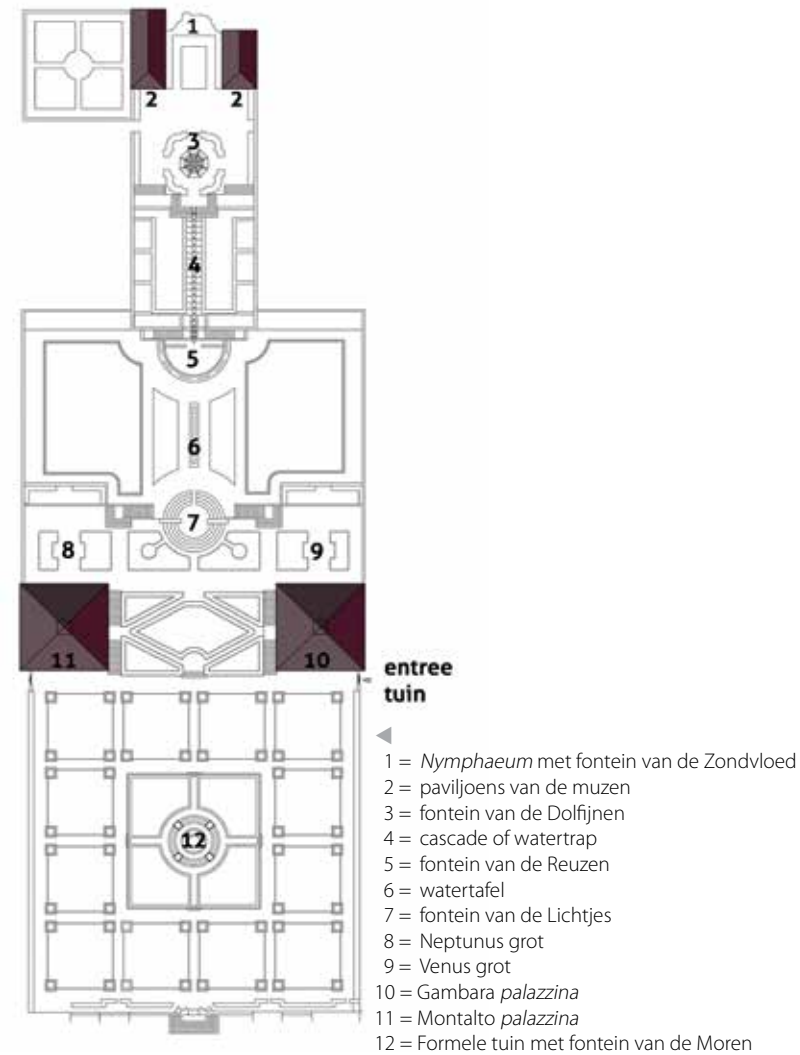
* Met overheidstoestemming voor publicatie

▲ De lommerrijke buitenkamer (*Mensa del Cardinale*) met watertafel (6), waarin tijdens banketten wijn en gerechten in drijvende schalen werden gekoeld; de watertafel markeert de wateras

▲ De watergoot of cascade (4) heeft de vorm van een langgerekte kreeft, het wapenmotief van kardinaal Gambara; de cascade is onderdeel van de wateras en verbindt twee terrassen. In de verte is de historische hoofdepoort zichtbaar

◀ Het talud tussen beide villa's is versierd met een parallellogram van taxushagen, op de as een fantasievorm van buxus (gezien vanaf het laagste terras)

Symmetrie en water

De 16e eeuw was in Italië een tijd van grote rijkdom. Adel en geestelijkheid wedijverden om deze te tonen en uitbundig te beleven met vele gasten. Tuinen waren hiervoor een geliefd middel, spectaculair in ontwerp en rijk gedecoreerd. De opmerkelijke karakteristieken van het Villa Lante complex zijn de perfecte symmetrie en de vernuftige toepassingen van water, afkomstig uit natuurlijke bronnen in een bergachtig omgeving. Een verval van 16 meter bood de mogelijkheid voor de aanleg van vier terrassen, gecombineerd met rijk gedecoreerde fonteinen op een wateras. Via een aquaduct en een grote wateropslag in de *barco* kon het water naar de tuin worden geleid. Bezoekers komen binnen via een stenen trap tegenover de Pegasus fontein. Hier liet kardinaal Gambara een *palazzina* bouwen, toen hij besloot zijn erfenis als zomerverblijf in te richten. De gebouwde villa werd gesitueerd aan de zijkant van het tuinontwerp en gebouwd in de strakke, sobere vorm van een kubus. Zo zou alle aandacht uitgaan naar het unieke tuinontwerp, een symmetrische tuin met een centrale as van

water. Van *palazzina* Gambara is de loggia opgesteld, waar zich een goed bewaarde grote muurschildering bevindt, daterend van voor 1580. De tuin is met zijn omgeving gedetailleerd weergegeven en blijkt op hoofdlijnen onveranderd. Rechts onder zijn de bezoekerspoort en de Pegasus fontein herkenbaar. Te zien is ook dat Villa Lante een apart deel van het als jachtterrein ommuurde *barco* vormt. Zo'n grote panoramaschildering wordt in het Italiaans *vedute* genoemd, een fenomeen dat ontstond in de Vlaamse schilderkunst van die tijd. De overige ruimten van het zomerpaleis met door Agostino Tassi rijk gedecoreerde muren en plafonds, zijn helaas niet opengesteld, evenmin als het tweede zomerverblijf. Dit is in 1590 door de latere kardinaal Alessandro Montalto gebouwd en kreeg als *palazzina* Montalto een identieke vorm vanwege de ver doorgevoerde symmetrie, nog versterkt door plaatsing aan weerszijden van de wateras. Een centrale positie is in een tuinconcept voor een villa meer gangbaar.

▲ Op het hoogste terras stroomt water via het *Nymphaeum* met grotten (1) de tuin in vanuit een onzichtbaar voorraadbassin; de poreuze peperino steen is rijkelijk begroeid met venushaar, een inheems varentje.

▲ Een van de twee paviljoens van de muzen (2) met loggia en arcade in de klassieke stijl van Palladio; op de gevel het wapen van Gambara

▲ De achthoekige fontein van de Dolfijnen (3) op het bovenste terras; dankzij ingenieuze ondergrondse techniek stroomt het water via de cascade naar de fontein van de Reuzen (5).

▲ De symmetrische fontein van de Reuzen (5) met de Arno en de Tiber als riviergoden

Afdaling vanaf het Nymphaeum

Villa Lante beleven zoals het is bedoeld, vraagt eerst een flinke klim naar het bovenste terras. Van daar afdalen biedt een prachtig vergezicht via de wateras en maakt de relatie tussen natuur en cultuur voelbaar die in de renaissance een belangrijke rol speelt. Op het vierde en hoogste terras lag dan ook de oorspronkelijke entree. Vanaf de rechterkant leidde Gambara zijn gasten de tuin in, waarbij ze binnen kwamen vanuit de 'ongetemde natuur' (*barco*) in de 'getemde natuur'. De overgang naar de gestileerde natuur met getrimde bomen en heesters, strak geordend en in volmaakte symmetrie, was zowel schokkend als verrassend. De mens die de natuur beheerst, maar ook zocht naar harmonie en aansluiting, alles in de juiste verhoudingen. De renaissance, die in Italië was ontstaan, ging in de tijd dat Villa Lante werd gecreëerd over in de late renaissance of het maniërisme, voorafgaand aan de barok.

Op het bovenste terras komt water de tuin in vanuit een onzichtbaar, hoog gelegen voorraadbassin. Het stroomt uit de grotten van het *Nymphaeum* in de fontein van de Zondvloed (*Fontana del Diluvio*) en vervolgens door de gehele tuin naar de laagst gelegen formele tuin. De grotten werden volgens de Griekse mythologie bewoond door nimfen, waarbij de lieflijke begroeiing van venushaar goed past. Dit elegante varentje (*Adiantum venustum*) vermeerderd zich massaal op de poreuze vulkanische peperino steen en is in een mild klimaat vrijwel wintergroen.

In twee identieke loggia's met arcaden konden Gambara's gasten in alle rust de betoverende sfeer op zich laten inwerken. De paviljoens zijn gewijd aan de muzen en gedecoreerd met vrouwenfiguren. Ze zijn gebouwd in de klassieke stijl van Palladio, een beroemde Italiaanse architect in die tijd. De gevels zijn getooid met een kreeft, het wapenmotief van Gambara dat is afgeleid van zijn naam (*gambero* = kreeft). Het motief komt op tal van plaatsen voor op gevels en tuinversieringen. De centrale blikvanger op het hoogste terras is de fontein van de Dolfijnen (*Fontana dei Delfini*). Vermoedelijk was deze overkapt om grote stukken koraal te beschermen. De Dorische zuilen zijn waarschijnlijk overblijfselen van een grote kooi vol exotische vogels waar de gasten doorheen liepen. Dat was in die tijd een gangbaar stijlelement. De fontein is achthoekig, rijk gedecoreerd en heeft op elke hoek twee water spuitende dolfijnen. Hagen geven het terras intimiteit, oosterse platanen (*Platanus orientalis*) verbinden de tuin met de bosachtige natuurlijke buitenwereld. Hoewel aan de bomen hun ouderdom valt af te lezen, vertonen ze een indrukwekkende vitaliteit. Als beeldbepalende levende elementen worden ze zo goed mogelijk verzorgd. De sfeer op dit terras nodigt uit tot ontspannen genieten. Zo was de inrichting van meet af aan bedoeld.

Klatterend water

Vanaf de fontein van de Dolfijnen stroomt het water verder naar beneden via een spectaculair vormgegeven goot of cascade (*Catena d'Acqua*). De kettingvorm doet denken aan een langgerekte kreeft, het wapenmotief van Gambara. Het water wordt via ondergrondse, onzichtbare leidingen naar de cascade geleid. Die vormt een spectaculaire visualisatie van de lengteas. De krul- en spiraalvormige randen van de goot en de onregelmatige bodem remmen het stromende water af om de waterbeweging en het klatterende geluid te versterken. De hagen aan weerszijden sturen de blik omlaag naar de formele tuin op het laagste terras, en omhoog naar de Dolfijnen fontein. De cascade verbindt de fontein van de Dolfijnen met de monumentale fontein van de Reuzen (*Fontana dei Giganti*). De twee enorme rustende figuren verbeelden als riviergoden de Arno en de Tiber. Ze symboliseren de vriendschap tussen het Rome van de geestelijkheid en de stad Florence van de Medici familie, eeuwenlang nauw gerelateerd. Zelfs bij de fontein springt de voorbeeldige symmetrie in het oog. Het water vervolgt zijn weg naar de tafelfontein of watertafel op hetzelfde terras, ingericht als een buitenkamer voor feestelijke diners (*Mensa del Cardinale*). Het stromende water diende voor koeling van wijn en, drijvend in schalen, gerechten en fruit. Het was hier aangenaam verpozen: verkoelende schaduw van rijk geboomte, met op de achtergrond kabbelend en ruisend water. Ook de watertafel is onderdeel van de centrale as. Verdere afdaling voert naar de fontein van de Lichtjes

▲ De ronde fontein van de Lichtjes (7) is rijk aan decoraties waaruit waterstralen spuiten; sierheesters zoals hortensia's en azalea's behoren niet tot de authentieke beplanting

(*Fontana di Luzerne*), waar de ronde vorm domineert. Uit kleine kommetjes op de randen komen 160 waterstralen omhoog. Met een vernuftig mechanisme konden gasten hier worden verrast door water uit verborgen spuitertjes! Bijpassende elementen zijn twee schelpengrotten, gewijd aan Venus en Neptunus. Dit terras is versierd met bloemheesters zoals rododendron, azalea's, camellia's en hortensia's, een meer recente toevoeging die feitelijk niet past in het authentieke concept. Dat is wel het geval met de mooie tuinvazen en balustrades die hier goed tot hun recht komen.

▲ De formele tuin met *parterres de broderie* op het laagste en grootste terras met watercompartiment en de fontein van de Moren (12); op de achtergrond de oorspronkelijke hoofdboort en de daken van Bagnaia

HISTORIE

Bijna honderd kilometer boven Rome ligt het middeleeuwse Bagnaia (Lazio, gemeente Viterbo). Het was al geliefd bij de Romeinen vanwege de mineraalrijke bronnen. In 1202 kwam het in eigendom van de bisschoppen van Viterbo, die graag verkoeling zochten in het bosrijke gebied en er de jacht beoefenden. In 1498 werd kardinaal Raffaele Riario eigenaar, die vanaf 1514 een ommuurd jachtdomein (*barco*) liet aanleggen met een eenvoudig jachtverblijf (1521). Op de gevel prijkt de roos uit het wapen van de Riario's en de slang van het Milanese geslacht Visconti. Onder kardinaal Gianfrancesco Gambara werd het complex als zomerresidentie ingericht. De kostbare tuin kwam hem op kritiek te staan. Pas onder zijn opvolger Alessandro Montalto werd het tweede *palazzina* gebouwd en werden de Pegasus fontein toegevoegd en de fraaie beeldengroep in de fontein van de Moren. Vermelding verdienen zeker ook de vernuftige technische voorzieningen voor de fontein van ingenieur Tommaso Ghinucci. Oorlogsschade aan tuin en gebouwen is na 1945 zorgvuldig hersteld.

Formele tuin

De overgang naar het laagste terras voert via trappen langs de villa's. Het tussenliggende talud heeft een sobere versiering van hagen in een ruitvormig parallellogram in een gazon. Het grootste terras kreeg in de 18e eeuw een formele invulling met *parterres de broderie*. De oorspronkelijke aanleg zal vermoedelijke hebben bestaan uit leifruit aan trellis, bloemen- en kruidenvakken. Het terras telt twaalf vierkante compartimenten met broderie van buxus en blokken taxus op de hoeken rond een groot vierkant waterbassin met de fontein van de Moren (*Fontana dei Quattro Mori*). De stenen beeldengroep is aangebracht door kardinaal Montalto en bestaat uit vier mannelijke naakten met het wapen van de Montalto familie. Door het voortdurend stromende water is de poreuze steen zodanig donker gekleurd dat het brons lijkt. Dit verklaart tevens de naam van de fontein. De vier kleine schepen, één in elk vierkant watercompartiment, verwijzen naar de spiegelgevechten van de oude Romeinen. □

VILLA LANTE DI BAGNAIA

Via Jacopo Barozzi 71 - 01100 Bagnaia, Viterbo - Italy
 +39 0761 288008
www.infoviterbo.it/villa-lante
 Open:
 Gehele jaar (www.grandigiardini.it)

SLAPEN, ETEN EN DRINKEN

- In Bagnaia: B&B Il Borgo,
www.bbborgo.it
 - platteland:
 Agriturismo Tenuta di Santa Lucia
www.tenutadisantalucia.com